

EUSKAL HERRI INGURUKO EXONIMOAK

Euskaldunek kanpoko lekuak izendatzeko inoiz erabili eta beren hizkuntzara egokitu dituzten toponimoak baino ez dira ematen zerrenda hauetan. Ez dira, beraz, gure inguruan dauden tokien izenen zerrenda osatuak eta bertan aipatzen ez diren izenak hizkuntza ofizial propioaren arabera erabili ohi dira euskaraz ere (*Laruns, Tarazona, Haro, Santoña...*).

Zerrendak ikuste hutsarekin ohartzen gara, Euskal Herriaren inguruko eskualde bakoitzean ematen diren leku izenen kopuruak ez direla inondik inora antzekoak. Badaude, hala ere, horretarako arrazoiak. Batetik, sistema fonetikoaren ikuspegitik, euskara eta gaztelaniaren arteko aldea baino nabarmen handiagoa da euskara eta frantsesaren artekoa, eta, ondorioz, askoz ere normalagoa izaten da Iparraldeko euskaldunek beren inguruko lekuen izen frantses ofizialak egokitu behar izatea. Gainera, eremu horretako euskaldunek badute ondo-ondoan beren lege fonetikoetatik hurbilago dagoen gaskoinera; hango euskal hiztunentzat, hizkuntza horretako toponimoak frantsesutako erak baino erabilgarriagoak direnez, ohikoa izaten da lekuen izen gaskoina euskaraz ere erabiltzea. Kontrara, Hegoaldeko euskaldunek ez dute – zenbait hots gora behera– oztopo askorik izango beren inguruko lekuen izen gaztelaniazkoak nahiz beste erromantze batezkoak ahoskatu, deklinatu edo idazteko. Beste aldetik, euskararen gaur eguneko muga, Iparraldean ia-ia Euskal Herriko mugarekin bat dator eta, hortaz, herrialde horietako euskaldunek maiz erabili ohi dituzte beren ohiko solasetan mugez haraindiko lekuen izenak. Hegoaldean, ordea, euskararen gaurko muga euskal herrialdeen mugak baino nabarmen barrurago dago. Ondorioz, herrialde horietako euskaldunentzat kanpoko lekuak ez dira hain auzokideak eta beren ohiko elkarrizketetan ez dira hain sarri agertzen.

Beste alde batetik, Euskal Herrikan kanpoko zenbait eskualdetan euskal etimo argia duten leku izenak aurki ditzakegu. Horiek ez dira, ezinbestez, exonimoak eta euskaraz erabili nahi izanez gero, grafia ofiziala nahiz etimologikoa erabiltzeko aukera egon daiteke. Hala egin ohi dute kazetariak eta idazleak eta ez dirudi bide hori ixteko gomendioa eman behar denik. Arrazoi horrengatik, izen hauek ez dira exonimoekin batera zerrendetan ematen.

Hortaz, bost lerrokatutan ematen dira izenak:

Euskal exonimoak, euskara jasoan erabili beharrekoak:

1. *Landak / Landes:*

- Landes: *Landak / Landes*

Bere bikoiztasunean Euskaltzaindiak 36. arauan¹ onarturiko izena da.

¹ “Frantziako Errepublikako eskualde-, departamendu- eta hiriburu-izenak” titulua darama 36. arau honek.

- Dax: *Akize*
- Hastings: *Hastinga*
- Peyrehorade: *Peirahorada*
- Saint-Vincent-de-Tyrosse: *San Bisentse*
- Tarnos: *Tarnose*

2. *Bearno / Biarno:*

Herritar izena *bearnes* den arren, erregularragoa den *bearnotar* era hobesten da, bestea herri mailarako utziz.

- Abitain: *Abitaine*
- Ance: *Arhantze*
- Angous: *Angastue*
- Aramits: *Aramitze*
- Arette: *Ereta*
- Arrive: *Arriba*
- Aspe, Valle de (Valle d'Aspe): *Aspe*
- Autevielle²: *Autile*
- Baretous (Vallée de): *Baretos*
- Barlanes: *Barlanes, Sarraltzune*
- Castetnau-Camblong: *Gazteluberri Bearno*
- Charre: *Xarra*
- Escos: *Ezkoze*
- Espiute: *Azpilda*
- Eysus: *Isuazi*
- Féas: *Inhasi*
- Géronce: *Jeruntze*
- Geüs (d'Oloron): *Ustasu*
- Guinarthe³: *Ginarte*
- Issor: *Izorra*
- Labastide-Villefranche: *Bastidaxarre*
- Lanne-en-Barétous: *Landa*

² 1842an beste herri birekin elkartu zen *Autevielle-Saint Martin-Bidéren* udala sortzeko.

³ 1842an elkartu zen *Parenties* herriarekin eta 1845ean *Guinarthe-Parenties* izena eman zioten.

- Lescar: *Leskarre*
- Lescun: *Laskun*
- Lichos: *Lixoze*
- Meritein: *Meritiñe*
- Monein: *Muneiñe*
- Nabas: *Nabarzi*
- Navarrenx: *Nabarregose*
- Oloron-Sainte-Marie: *Oloroe-Donamaria*
- Orthez: *Ortheze*
- Préchacq-Josbaigt: *Josibaia*
- Saint-Goin: *Sangoine*
- Salies-de-Béarn: *Saliese*
- Sauvaterre-de-Béarn: *Salbattera Bearno*
- Sus: *Xütxe*

3. Aragoi:

- Biniés: *Bintze*
- Jaca: *Jaka*
- Ruesta: *Arrosta*
- Salvatierra de Esca: *Salbattera Ezka*
- Sigüés: *Zigoze*
- Sos del Rey Católico: *Sause*
- Tauste: *Deustia*
- Undués de Lerda: *Undoze Lerda*
- Undués Pintano: *Undoze Pintano*
- Urdués: *Urdoze*
- Valle de Ansó: *Anso Ibarra*⁴
- Valle de Echo: *Echo Ibarra*

⁴ Ikus, hala ere, balio historikoa izan dezakeen *Berari* izenari buruz hurrengo atalean esaten dena.

4. *Errioxa*:

- Casalarreina: *Nafarruri*
- Nájera: *Naiara*
- San Millán de la Cogolla: *Donemiliaga Kukula*

5. *Burgos*:

- Miranda de Ebro: *Miranda Ebro*
- Valle de Losa: *Lausa Harana*
- Valle de Mena: *Mena Harana*

* * *

Testu berezietan, historia lanetan edo eleberrietan, euskaraz eman daitezkeenak:

- Ansó: *Berari*
- Ejea de los Caballeros: *Exea*
- Gijón: *Kixoi*
- Huesca: *Oska*

Euskaltzaindiaren 32. arauak *Oska* dakar izen “historikoen” artean (E/ atala)⁵.

- Santander: *Sanandere*

Euskaltzaindiaren 32. arauak *Sanandere* dakar izen “historikoen” artean (E/ atala)⁶.

* * *

Euskal jatorriko inguruko herri izenak, euskal grafiaz erabil daitezkeenak:

- Arza (Burgos): *Artza*
- Cihuri (Errioxa): *Zihuri*
- Ezcaray (Errioxa): *Ezkarai*
- Herrera (Burgos): *Olaerrea*
- Javierregay (Huesca): *Xabierregai*
- Miraveche (Burgos): *Mirabetxe*
- Ochánduri (Errioxa): *Otxanduri*

⁵ “Espainiako Erresumako autonomia-erkidegoen, probintzien eta probintzia-hiriburuen izenak” titulua du 32. arau honek eta E atalean “Izen historikoak” gehitzen dira.

⁶ Id.

Bestalde, badaude aldaketa grafikorik ia behar ez duten beste herri izen batzuk:

- *Artieta* (Burgos)
- *Badaran* (Errioxa)
- *Bardauri* (Burgos)
- *Galbarruli* (Errioxa)
- *Herramelluri* (Errioxa)
- *Murita* (Burgos)
- *Ollauri* (Errioxa)
- *Orrantia* (Burgos)
- *Sajazarra* (Errioxa)
- *Udalla* (Kantabria)
- *Zaballa* (Burgos)
- *Zilbarrena* (Errioxa)

Beste izen batzuk zerrendara ez gehitzea erabaki da inoiz erabili den izena ez baita egoki ikusi:

- Calahorra: *Kalagorria* (Errioxa)
- Santo Domingo de la Calzada: *Ozkabarte* (Errioxa).

(Euskaltzaindiak 2006ko maiatzaren 26an, Elantxoben
eta 2006ko irailaren 28an, Uxuen, onartua)